

Dužanka Zvekić-Dužanović*

Filozofski fakultet

Univerzitet u Novom Sadu

UDK: 811.163.41'367.625

811.511.141'367.625

DOI: 10.19090/gff.2022.1.269-283

Originalni naučni rad

O KONSTRUKCIJAMA S FAZINIM GLAGOLOM U SRPSKOM I MAĐARSKOM JEZIKU

U radu se polazi od pravila da se u srpskom jeziku u funkciji dopuna faznih glagola mogu pojaviti samo glagoli imperfektivnog vida. U mađarskom jeziku, za razliku od srpskog, takvo ograničenje ne postoji. Posmatraju se upravo glagoli koji u mađarskom mogu imati perfektivnu interpretaciju i traga se za adekvatnim strukturama u prevodu na srpski jezik. Korpus je ograničen na primere s faznim glagolom *(el)kezd/(za)početi*.

Ključne reči: fazni glagol, glagolski vid, srpski jezik, mađarski jezik, prevođenje, kontrastivna analiza

1. U srpskom jeziku važi dobro poznato pravilo da se u funkciji dopune faznih glagola mogu javiti samo glagoli imperfektivnog vida, što je istaknuto u lingvističkoj i gramatičkoj literaturi (Ivić, 1970: 44; Mrazović, 2009: 196). Nasuprot tome, u mađarskom glagolska dopuna faznih glagola može biti i perfektivnog vida. Ova karakteristika mađarskog jezika često rezultira interferentnom pojavom kod mađarsko-srpskih bilingvalnih govornika, a koja se ogleda u upotrebi perfektivnog umesto imperfektivnog vida glagola u funkciji dopune faznog glagola. U svojim istraživanjima o interferenciji dominantnog jezika kod učenika mađarskog maternjeg jezika takve primere beleže M. Burzan (1984: 33, 42) i N. Maletić (1986: 112). Greške tog tipa ilustruju sledeće rečenice:

Došli su gosti i majka *je počela da skuva* kafu (Maletić, 1986: 112)

Marija *je odmah počela* nešto *upisati* u spomenar koji sam joj poklonila (Burzan, 1984: 33)

* dusazd@ff.uns.ac.rs

2. Mogućnost javljanja glagola perfektivnog vida uz fazni glagol protivi se jezičkom osećaju govornika srpskog jezika. Stoga ovaj rad ima za cilj da istraži mogućnosti prevođenja ovog tipa mađarskih konstrukcija, da evidentira poteškoće koje se u tom procesu javljaju kao i da utvrdi pojedina nužna odstupanja od semantike izvornog teksta.

U radu se polazi od mađarskih primera koji sadrže fazni glagol (*el*)*kezd* i perfektivni glagol kao dopunu. Na odabir ovog mađarskog glagola uticala je činjenica da samo on dobija infinitivnu dopunu. Primenjuje se tehnika jednosmernog prevoda na korpusu koji čine primeri zabeleženi na internetu¹ i koji su prevedeni na srpski jezik.² Pre početka prikupljanja građe, na osnovu mađarske gramatičke literature, napravljen je izbor tipičnih početno-svršenih i završno-svršenih glagola. Potom se pristupilo ciljanom pretraživanju modela (*el*)*kezd* + glagol koji pripada jednoj od navedenih semantičkih klasa.

U mađarskom je, kao i u srpskom, najčešći način perfektivizacije dodavanje prefiksa glagolu. Međutim, postojanje prefiksa nije pouzdan znak perfektivnosti, budući da u mađarskom oni primarno imaju priloško značenje (Andrić, 2002: 72), odnosno imaju funkciju obeležavanja pravca (Balogh, 2000: 265). Ovom prilikom analizom će biti obuhvaćeni oni glagoli kod kojih prefiks ima jasnu funkciju perfektivizacije, a od njih samo dve semantičke grupe: oni koji pripadaju početno-svršenim glagolima i oni koji pripadaju završno-svršenim.

U literaturi postoji značajna terminološka neujednačenost kada su u pitanju ove klase glagola. F. Kifer (Kiefer, 2000: 477–479), pišući o akcionalnosti glagola, izdvaja 9 grupa, od kojih su, za ovaj rad, relevantni inhoativni i rezultativni glagoli. Inhoativni, prema Kiferu, označavaju početak radnje ili procesa, a rezultativne definiše kao one koji ukazuju na krajnju tačku, završetak ili rezultat radnje ili procesa. K. Lendel (Lengyel, 2000: 83) navodi 5 tipova akcionalnosti glagola, među kojima su i početni i rezultativni. Početni, prema Lendel, nastaju dodavanjem prefiksa glagolima koji označavaju stanje, a rezultativni nastaju od glagola koji označavaju radnju koja se može prekinuti ili promenu stanja. P. Mrazović (Mrazović, 2009: 78–80) nabroja 24 akcionalnih značenja glagola. Autorka kao sinonime za početne glagole upotrebljava termine inhoativni ili ingresivni glagoli.

¹ U radu se ima u vidu da tekstove na internetu karakteriše razgovorni jezik, u kojem su posmatrane konstrukcije izuzetno frekventne. Uočljivo je, između ostalog, i izrazito širenje upotrebe prefiksa.

² Primere je preveo autor ovog rada, a prevod je proveren kod bilingvalnog govornika koji i mađarskim i srpskim jezikom vlada na visokom nivou.

Završne glagole imenuje terminima finitivni ili egresivni. Ovima su slični, prema njenoj klasifikaciji, i terminativni glagoli, koji su usmereni ka nekom cilju. Rezultativne ili efektivne glagole definiše drugačije u odnosu na mađarske autore. Pod njima podrazumeva one koji „signalizuju nastajanje ili nastanak neke celine, nekog objekta“ (Mrazović, 2009: 78), a razliku između finitivnih i rezultativnih glagola vidi „u tome što se finitivnim glagolima izražava završetak radnje ili stanja: *procvetati* od *cvetati*, a rezultativnim rezultat neke radnje: *nabrati cveće*“ (Mrazović, 2009: 78). Sličnost uočava između rezultativnih i transformativnih glagola „jer pri menjanju (transformaciji) nečega dolazi i do nekog rezultata, npr. *zasladiti kafu*“ (Mrazović, 2009: 78). Može se primetiti da se ova akcionalna značenja u izvesnoj meri prepliću, i da se mogu svesti pod zajednički pojam završno-svršenih glagola. U *Normativnoj gramatici srpskog jezika* (Piper – Klajn, 2013: 176) autori izdvajaju 3 osnovna tipa akcionalnosti, a u okviru njih više podtipova. Jedan od osnovnih tipova jeste temporalno-fazni, u kojem su, pored ostalih, i inhoativni (s početnim značenjem), ingresivni (sa značenjem izvesnog trajanja) i finitivni (sa završnim značenjem). I ovi autori rezultativne glagole izdvajaju u poseban tip akcionalnosti, sa određenim podtipovima. Imajući u vidu neusaglašenost termina i klasifikacija, opredeljujem se, ipak, za tradicionalne nazive: početno-svršeni i završno-svršeni glagoli. Tako će pod početno-svršenim glagolima podrazumevati oni koji „znače svršeni početak radnje, iza kojeg radnja može trajati i neograničeno“, a pod završno-svršenim oni koji „znače svršetak radnje, pre kojega je radnja mogla trajati i neograničeno“ (Stanojčić – Popović, 2002: 105).

3. Analizu započinem pitanjem značenja i problemom prevođenja mađarske konstrukcije *kezd megszeretni* = *počinje *zavoleti*. I mađarski glagol *megszeret* i njegov srpski ekvivalent *zavoleti* pripadaju početno-svršenim glagolima, označavaju momenat od kojeg je na snazi emotivno stanje iskazano glagolom *szeret* = *voleti*. Oni se mogu razložiti na fazni glagol i dopunu: *kezd szeretni* = *početi voleti*. Imajući to u vidu, postavlja se pitanje da li je u mađarskom u konstrukciji *kezd megszeretni* dvostruko obeležen fazni momenat, tj. da li se ona može tumačiti kao *kezd kezd szeretni*. Takvo objašnjenje se čini neodrživim, te obrazloženje za mogućnost upotrebe i konstrukcije *kezd szeretni* i *kezd megszeretni* treba tražiti u postojanju semantičke razlike među njima. Ukoliko, dakle, i *megszeret* i *kezd szeretni* označavaju početak postojanja datog emotivnog stanja,

kezd megszeretni bi mogao da označava početnu fazu njegovog razvoja.³ Odnosno, dodavanjem faznog glagola *kezd* glagolu *megszeret* dobija se značenje početka procesa koji dovodi do stanja označenog glagolom *szeret*.

Problem prevođenja konstrukcije *kezd megszeretni* sastoji se u nepostojanju potpunog semantičkog ekvivalenta u srpskom jeziku. Najbliži bi bio onaj u kojem bi se zadržao prefiks i dodavanjem sufiksa načinio imperfektivni glagol, ali to nije moguće kod glagola *zavoleti* – **zavoljevati*. Od dve prihvatljive mogućnosti, početno-svršenog glagola *zavoleti* i konstrukcije *početi voleti*, nijedna nije identična mađarskoj *kezd megszeretni*. A budući da se perfektivni glagol ne može upotrebiti za označavanje prave sadašnjosti, u takvim situacijama preostaje samo struktura koju čini fazni glagol i glagol bez faznog prefiksa:

Lehet, hogy **kezd megszeretni** vagy csak manipulál? (www.gyakorikerdesek.hu › [felnott-parkapcsolatok](http://www.gyakorikerdesek.hu/felnott-parkapcsolatok))

Možda **počinje da me voli** ili samo manipuliše?

Mielőtt összejöttünk volna azt mondtam hogy **kezd megszeretni!** (www.webbeteg.hu › [orvos-valaszol](http://www.webbeteg.hu/orvos-valaszol) › [psziches](http://www.webbeteg.hu/psziches))

Pre nego što smo krenuli da se viđamo, rekao je da **počinje da me voli**.

Mellé egy csinos, igényes lány illik és mivel **kezd megszeretni**, igényli, hogy erre több figyelmet fordítsak. (ironform.hu › [regi-nagy-en](http://ironform.hu/regi-nagy-en))

Njemu pristaje jedna zgodna, pretenciozna devojka i, budući da **počinje da me voli**, zahteva da na to obratim više pažnje.

Na takav problem nailazimo i prilikom prevođenja konstrukcije *kezd meggyulladni*. Ekvivalenti mađarskog početno-svršenog glagola *meggyullad* u srpskom su takođe početno-svršeni glagoli *upaliti se*, *zapaliti se*. Oni se mogu razložiti na fazni glagol i dopunu: *početi goreti*, kao što to može i mađarski *meggyullad* – *kezd égni*. Međutim, u srpskom je, za razliku od mađarskog *kezd meggyulladni*, usled perfektivnog karaktera negramatična konstrukcija **početi*

³ F. Kifer (Kiefer, 2000: 479) glagol *megszeret* svrstava u inhoativne glagole, ali smatra da je ovaj glagol rezultativno-durativan jer tek na kraju procesa nastaje stanje koje se označava glagolom *szeret*.

upaliti se, zapaliti se. Od navedenih glagola se ne može sufiksacijom načiniti imperfektivni (**upaljivati se, *zapaljivati se*). Brisanjem faznog prefiksa dobija se glagol *paliti se*, koji sadrži faznu semantiku – *počinjati goreti*. Stoga, u srpskom, postoji izbor između: glagola s faznim prefiksom *upaliti se, zapaliti se*, konstrukcije *početi goreti* i imperfektivnog *paliti se*:

Ettől kezdve a bőr **kezd meggyulladni** és elpirul, viszketés és puffadás jelentkezik. (A pigment foltok meggyulladnak - tiadethofi.cf)

Tada **se** koža **upali** i zacrveni se, javlja se svrab i otok.

Rendszerint a nyálkahártyája **kezd meggyulladni** a kutyán. (hu.volgaproject.net › egészség)

Po pravilu **se** psu **upali** sluzokoža.

Konkrétan a második paprikától a gyomrom **kezd meggyulladni**. (hogyvolt.blog.hu › Kult › hogyvolt)

Konkretno od druge paprike **počinje da mi gori** želudac.

Ha az ellenségedre rázuhan a csillár és szép lassan **kezd meggyulladni** a ruhája, nem segítesz rajta. (snitt.hu › zonak › 10-dolog-amit-megtanulhattunk)

Ako ti na neprijatelja padne svećnjak i odelo mu **se** lepo polako **pali**, nećeš mu pomoći.

Početno-svršeni glagoli kao što su *rasplamsati se, razbuktati se*, a koji se javljaju kao ekvivalenti glagola *fellángol, felloban*, sufiksacijom mogu postati imperfektivni *rasplamsavati se, razbuktavati se*. Kao takvi mogu se pojaviti u funkciji dopune faznog glagola *početi*:

Az utóbbi időben **kezd fellángolni** egy vita a Körös menti horgászok közt. (korosokvideke.blog.hu › ... › címkefelhő)

U poslednje vreme **počinje da se rasplamsava** jedna rasprava među pecarošima duž Kereša.

Csak olvastam, olvastam és vártam, hogy mikor **kezd fellángolni** a történet. (moly.hu › könyvek › naomie-hay-a-nyeremeny)

Samo sam čitao, čitao i čekao kada će priča **početi da se rasplamsava**.

Újra **kezd fellobbanni** a régi érzés, és az ő részéről is. Mit tegyek? (www.gyakorikerdesek.hu › felnott-parkapcsolatok_...)

Ponovo **počinje da se razbuktava** stari osećaj, i sa njegove/njene strane. Šta da radim?

(...) újra, egyre hevesebb lángokkal **kezd fellobbanni** a zsidógyűlölet, az antiszemitizmus. (onlinebibliaora.hu › tanitas › a-szelid-olajfa-1)

(...) ponovo, sve jačim plamenom **počinje da se razbuktava** mržnja prema Jevrejima, antisemitizam.

I glagol *megszólal* (= *progovoriti*) neretko se u mađarskom ostvaruje uz fazno *kezd*. U srpskom je, kao i u prethodno navedenim primerima, od glagola *progovoriti* moguće tvoriti imperfektivni uz zadržavanje prefiksa: *progovarati*, koji tada može da se upotrebi uz fazni glagol *početi/počinjati*:

(...) itt az emberi sors és a végzet nagy színjátéka **kezd megszólalni** az opera nyelvén. (books.google.rs › books A zene története - Google Books Result)

(...) ovde velika predstava ljudske sudbine i usuda **počinje da progovara** na jeziku opere.

Egy újabb nemzedék **kezd megszólalni**. (epa.oszk.hu › ... Elek Artúr: "Az olasz új írói nemzedék szelleme" Mario Puccini ...)

Jedna nova generacija **počinje da progovara**.

Kezd megszólalni a lelkiismeretem, hogy már 1 hete nem dolgozom. (m.babanet.hu › tarsalگو › viewtopic)

Počinje da mi progovara savest jer već nedelju dana ne radim.

Tipični ekvivalenti glagola *elindul* u srpskom su *poći/polaziti* i *krenuti/kretati*. Oni, u zavisnosti od konteksta, mogu imati različita značenja. U prevodu je, mahom, prisutan nesvršen glagol *kretati* upotrebljen kao fazni (*kretati* = *počinjati*, *započinjati*, *otpočinjati*) ili kao glagol koji, uz fazno, sadrži i drugo značenje (npr. *kretati* = *početi s izlaženjem*, *nastajati* (o novinama, časopisu i sl.); *kretati* = *počinjati se razvijati u određenom pravcu*). Budući da je značenje početka već sadržano u semantici ovog glagola, u srpskom je redundantan fazni glagol *početi/počinjati*, tj. za razliku od mađarskog *kezd elindulni*, u srpskom se ne ostvaruje **početi/počinjati polaziti, kretati*. To pokazuju sledeći primeri:

A találkozásunkkal úgy tűnik, **kezd elindulni** egy folyamat, melynek a végén ott a lehetősége annak, hogy a maroknyi kis csapatunk együtt dolgozhasson. (autonomia.hu › story › monoriak-a-kuglerartban)

Pri našem susretu izgleda da **kreće** jedan proces na čijem se kraju nalazi mogućnost da naša malecka ekipa radi zajedno.

Szépen lassan **kezd elindulni** az oldal:) Nagyon köszönjük! (ms-my.facebook.com › posts › szépen-lassan-kezd-...)

Lepo polako **kreće** stranica:) Mnogo hvala!

Amikor a munkában minden klappol és végre az álmaid közelébe kerültél, a magánéleted **kezd elindulni** a lejtőn. (www.femcafe.hu › cikkek › inspiralo-nok › sikeres...)

Kada na poslu sve štima i najzad si stigao blizu svojih snova, privatan život **kreće** nizbrdo.

Magától értetődő módon ha a terhelés megnő, akkor a másik irányba **kezd elindulni**. (arsratio.hu › a-kvantum-mechanikaban-megfordith...)

Samo po sebi se razume da ukoliko se opterećenje povećá, onda **kreće** u drugom pravcu.

U mađarskom se glagol *kezd* neretko udružuje s glagolima koji primarno označavaju početak, ali pored fazne semantike nose i dodatnu nijansu značenja. Na

osnovu tog dodatnog značenja može se izdvojiti nekoliko grupa glagola:⁴ glagoli koji označavaju početak usredsređen na neku delatnost (*hozzálát, hozzákezd, hozzáfog*), glagoli koji označavaju početak praćen naglom odlukom, velikim poletom (*belefog, beleveti magát*) i glagoli koji označavaju početak udružen s velikim trudom, intenzitetom (*nekiáll, nekifog, nekilát*). Navedenim mađarskim glagolima odgovaraju fazni glagoli *početi/počinjati* i *započeti/započinjati*, a osim njih i glagoli koji takođe imaju faznu semantiku, ali i dodatnu semantičku komponentu tipa usredsređenosti, poleta, intenziteta i sl. To su, na primer, glagoli *latiti se / laćati se, prihvatiti se / prihvaćati se, prionuti/prianjati, dati se, baciti se / bacati se, navaliti/navaljivati*.

Ukoliko u iskazu dominira neko od dodatnih značenja, na srpski ga je moguće prevesti formalno identičnim, uz obaveznu upotrebu imperfektivne varijante:

Váncsa István is szívesen ragad fakanalat szabadidejében, azonban az író kicsit másképp **kezd hozzálátni** a főzéshez, mint a hölgyek általában. (www.blikk.hu › [vancsa-ivassal-kezdi-a-fozest](#))

I Ištvan Vanča se rado hvata varjače u slobodno vreme, ali pisac nešto drugačije **počinje da se prihvata** kuvanja nego to to obično rade dame.

Most **kezdem belevetni magam** a sűrűjébe, özönlenek a receptek, tapasztalatok, a segítőkézség, nem is értem, miért vártam eddig a gép megvételével. ([zh-cn.facebook.com](https://www.facebook.com))

Počinjem da se bacam u središte, naviru recepti, iskustva, pomoćne alatke, i ne razumem zašto sam do sada čekao/la s kupovinom mašine.

Što je slabije dodatno značenje, to je teže mađarsku strukturu prevesti formalno identičnom. Umesto dvostrukog obeležavanja faze, opredeljujemo se za neki od tipično faznog glagola ili za glagol koji, pored fazne, ima i dodatnu semantičku komponentu.

(...) most **kezd belefogni** az intelligens ház / okos otthon projektjébe. (forum.index.hu › Article › showArticle)

⁴ Semantička klasifikacija preuzeta od Pete I. (2013: 66–67).

(...) upravo **započinje** s projektom inteligentne kuće / pametnog doma.

(...) ezekben az években **kezd nekiállni** első saját filmjének. (archive.kultblog.hu › film › vhs-fever-nico-1988)

(...) u ovim godinama **započinje** sa svojim prvim filmom.

A kötésről általában a nagymamákra asszociálunk, de egyre több fiatal **kezd nekiállni**. (lajk.startlap.hu › 2018/02/11 › kezimunka-6-poziti...)

Štrikanje nas obično asocira na bake, ali **se** sve više mladih **laća** toga.

(...) biztosan senki sem **kezd nekilátni** hernyókat és lárvákat enni azért, hogy megkapja a ...neki megfelelő tápanyagokat. (noihirek.hu › a_paleo_dieta_elonyei_es_hatranyai)

(...) sigurno niko **neće navaliti** da jede gusenice i larve da bi dobio odgovarajuće hranljive sastojke.

4. Razliku u konstrukcijama sa završno-svršenim glagolima možemo ilustrovati tipičnim primerom kojim M. Ivić (1970: 44) pokazuje pravilo o obaveznosti glagola imperfektivnog vida u strukturama s faznim glagolom *početi*:

počeo je da radi / počeo je raditi
**počeo je da uradi / *počeo je uraditi*

U mađarskom je, pored imperfektivnog vida semantički ekvivalentnog glagola *csinál*, sasvim uobičajena i upotreba njegovog perfektivnog parnjaka s prefiksom *meg*⁵ – *megcsinál*:

kezdte csinálni
kezdte megcsinálni

U čemu je, u mađarskom, razlika između ove dve strukture? U varijanti s imperfektivnim *csinál* težište informacije je na samom procesu, bez informacije o

⁵ Prefiks *meg-* može na različite načine modifikovati leksemu, ali mu je tipična uloga perfektivizacije. Detaljno o prefisku *meg-* piše K. Sili (Szili, 2018).

njenom završetku. U varijanti s perfektivnim *megcsinál* postoji informacija o okončanju procesa, struktura sugerše postojanje krajnje tačke koja predstavlja dostizanje cilja.

Prema mađarsko-srpskom rečniku (Palich, 1988) glagolu *megcsinál* odgovaraju srpski perfektivni glagoli *učiniti*, *uraditi*, *napraviti*, *načiniti*. Navedeni glagoli su prefiksacijom postali završno svršeni. Osim njih u rečniku se daje još i vidski par *sačiniti/sačinjavati*, kojem možemo dodati i semantički srodan *izraditi/izrađivati*.

U skladu s pravilom u srpskom jeziku u prevodu mađarske konstrukcije *kezd + megcsinálni* neophodno je umesto perfektivnog upotrebiti imperfektivni glagol. Na raspolaganju su nam glagoli koji gube fazni prefiks i oni koji su zadržali prefiks, a postali su imperfektivni sekundarnom imperfektivizacijom.

Ukoliko se upotrebe glagoli bez prefiksa, kao što su *raditi*, *činiti*, *praviti*, gubi se element kojim se označava dostizanje cilja.

(...) Németsország tíz évvel ezelőtt **elkezdte megcsinálni** a házi feladatot. (hu.euronews.com › Hírek › Világ)

(...) Nemačka je pre deset godina **počela da radi** domaći zadatak.

Ezután találtam rá teljesen véletlenül egy saját (...) edzésprogramra, amit **elkezdttem megcsinálni** otthon. (wellandfit.hu › magazin › kollár-kata-minden-napp...)

Nakon toga sam, sasvim neočekivano, naišla na individualni (...) program treninga koji sam **počela da radim** kod kuće.

Bettem a kenyérsütőbe két szeletet, ezzel **elkezdttem megcsinálni** a vacsihoz a pirítóst. (books.google.rs › books Hotel Sunshine: Noel és Viki története - Google Books Result)

Stavio sam u toster dve kriške i tako **počeo da pravim** prženice uz večeru.

Kada semantika glagola to dopušta, precizniji, samim tim i adekvatniji prevod dobija se upotrebom glagola s perfektivnim prefiksom i sufiksom za imperfektivizaciju (*činiti* → *sačiniti* → *sačinjavati*, *raditi* → *izraditi* → *izrađivati*):

(...) valaki **elkezdte megcsinálni** a családfánkat, és egész kis lexikon jött össze. (www.radixforum.com › vezeteknevek › benkoczi)

...neko je **počeo da sačinjava** naše porodično stablo i nastao je pravi mali leksikon

Egy egyszerű kismember volt valójában, amikor **elkezdte megcsinálni** a dokumentum filmjeit. (nlc.hu › forum)

Bio je jedan zaista običan mali čovek kada **je počeo da izrađuje** dokumentarne filmove.

U srpskom nemamo uvek adekvatnu mogućnost prefiksno-sufiksne tvorbe te je u tim slučajevima prevod ograničen na imperfektivni glagol bez afiksa (pojesti → jesti, popiti → piti, skuvati → kuvati, naučiti → učiti, sašiti → šiti, otpevati → pevati, potrošiti → trošiti, položiti → ložiti). Iz korpusa su, za ilustraciju, izdvojeni mađarski primeri s prefiskima meg- i el- koji su nedvosmisleno završno-svršeni:

Azt hiszem, valaki elvesztett egy doboz csirkenugettet, és Casper azt **kezdte megenni** dobozostul. (books.google.rs › books Tiffany)

Izgleda da je neko izgubio kutiju pilećih medaljona i Kasper ih **je počeo jesti** zajedno s kutijom.

Rá is talált egy műanyag kannára, amelyben pirosas színű folyadék volt, ezt a férfi el is **kezdte meginni**. (estiujtag.hu › gardrob › lugot-ivott-a)

Naišao je na jednu plastičnu kantu u kojoj je bila crvenkasta tečnost koju je muškarac **počeo da pije**.

Második lépésben saját maga **kezdte el megfőzni** az ételeket. (www.glamour.hu › sztarhitek › ez-a-titkos-modszer)

Na drugom koraku sam/sama **je počeo/počela da kuva** hranu.

Így **kezd el megtanulni**. (minner.hu › minner_instant › 18-kuldetes-mihez-n)

Ovako **počni da učiš**.

Izgatottan **kezdte megírni** levelét. (books.google.rs › books Megtalált szenvedély)

Uzbuđeno **je počeo/počela da piše** pismo.

(...) már el is **kezdté megvarrni** a jövő farsangra kigondolt jelmezét. (903.cserkesz.hu › tag › plebania)

(...) i već je **počela da šije** kostim koji je smislila za sledeće poklade.

Azt, hogy a nő is vágyik, akar, hiányol, kíván, a nyolcvanas években elsősorban Ujj Zsuzsi **kezdté elénekelni** azon a rekedtes, passzív hangján. (magyarnarancs.hu › kepzomuveszet)

O tome da i žena žudi, hoće, oseća da joj nešto nedostaje, želi, osamdesetih godina je prvo **počela da peva** Uj Žuži, svojim promuklim, pasivnim glasom.

A zsír a szervezet legfontosabb energiaraktára, melyet csak végszükségben **kezdté elhasználni**. (janosfut.wordpress.com › kezdoknek)

Mast je najvažnije skladište energije u organizmu, koje tek u krajnjoj nuždi **počinje da troši**.

A téli tüzelőinség olyan méreteket öltött, hogy a városi lakosság **kezdté eltüzeln**i a parkok és közterek fáit. (elsovilaghaboru.com › tortenete › view)

Zimska oskudica u ogrevu uzela je takve razmere da je gradsko stanovništvo **počelo da loži** drveće u parkovima i javnim površinama.

Sledeće primere karakteriše postojanje imperfektivnog para perfektivnog glagola (*naviknuti se* → *navikavati se*, *uvećati se* → *uvećavati se*, *popraviti se* → *popravlјati se*, *ispitati* → *ispitivati*, *prepričati* → *prepričavati*, *precvetati* → *precvetavati*), te će se on pojaviti u prevodu:

Kezdté megszokni a magányt. (www.zaol.hu › hirek › maradek-tejeskave-1464365)

Počeo/počela je da se navikava na samoću.

Kezd ugrásszerűen **megnőni** a magyarországi koronavírusos betegek száma. (pestibulvar.hu › 2020/03/21 › megrendito-bejelent)

Počinje skokovito **da se uvećava** broj obolelih od koronavirusa u Mađarskoj.

Kezd megjavulni a térd, vele a guggolás is. (www.instagram.com › pinterobin)

Koleno **počinje da se popravlja**, time i čučanj.

Kate az ajtót **kezde megvizsgál**ni, míg Nikol beljebb, a padlón nézegette a nyomokat.
(books.google.rs › books A szívék húsége)

Kejt je **počela da ispituje** vrata, dok je Nikol unutra, na podu razgledala tragove.

Kezd el neki **elmesél**ni a napodat, a gondjaidat, örömeidet, hogy milyen volt a főnök
(..) (m.facebook.com › OrsiAngolKlub › photos)

Počni da mu/joj prepričavaš svoj dan, svoje misli, radosti, kakav je bio šef (...)

A rózsám remekül érzi magát az ibolya mellett, csak sajnos, már **kezd elvirágzani**.
(www.csaladinet.hu › uzenofal)

Ruža mi se odlično oseća pored ljubičice, samo, nažalost, već **počinje da precvetava**.

5. Zaključak. U radu je, na osnovu prikupljene građe, potvrđena sistemaska mogućnost mađarskog jezika da se uz fazni glagol (*el*)*kezd* jave glagoli perfektivne semantike, kako početno-svršeni, tako i završno-svršeni. Takvi se spojevi protive pravilu utvrđenom za srpski jezik – da se u funkciji dopune faznog glagola mogu ostvariti samo glagoli imperfektivnog vida. Stoga prevođenje ovakvih mađarskih struktura na srpski jezik zahteva određene formalne intervencije, koje mogu dovesti i do semantičkih odstupanja. Utvrđeno je da postoje dve osnovne mogućnosti:

- brisanje faznog prefiksa srpskog glagola, čime glagol dobija svoj prvobitni imperfektivni vid (*kezd megszeretni* – **počinje da zavoli* → *počinje da voli*) i
- dodavanje sufiksa za imperfektivizaciju perfektivnog glagola (*kezd elvirágzani* – **počinje da precveta* → *počinje da precvetava*).

Koja će se od njih realizovati zavisi od tvorbenih mogućnosti glagola u funkciji dopune. Pored navedenih prevodnih rešenja uočena je i potreba da se složena mađarska struktura prevede glagolom koji svojom semantikom pokriva vezu mađarskog faznog glagola i dopune. To se dešava u situaciji kada u mađarskom jeziku glagol u funkciji dopune ima i faznu semantiku, ali i dodatnu nijansu značenja. Tada se prevod, najčešće, svodi na srpski glagol koji u svom semantičkom potencijalu sadrži fazni element (*kezd elindulni* – **počinje da kreće* → *kreće*; *kezd nekiállni* – **počinje da se laća* → *laća se*).

Budući da su već ranije uočene greške u upotrebi glagolskog vida faznih konstrukcija u srpskom jeziku, a pod uticajem mađarskog, konstatacije iznete u ovom

radu mogu biti pomoć pri obradi i uvežbavanju ovakvih struktura u nastavi Srpskog kao nematernjeg jezika.

Dušanka Zvekić-Dušanović

ON THE CONSTRUCTIONS WITH PHASE VERBS IN SERBIAN AND HUNGARIAN LANGUAGES

Summary

In the Serbian language, the rule says that only imperfective verbs can function as the complements of phase verbs. In contrast, in the Hungarian language, the verbal complement of phase verbs can be perfective. This characteristic of the Hungarian language often results in an interfering phenomenon in Hungarian-Serbian bilingual speakers, which is reflected in the use of perfective instead of imperfective verbs as the complements of phase verbs.

This research starts from Hungarian structures with perfective verbs which mark the beginning of the action and those which mark the completion of the action, realized with phase verb *(el)kezd/(za)početi*, and searches for their adequate translation. It has been noticed that the translation of such Hungarian constructions requires certain formal interventions, which can lead to semantic deviations. It was found that there are two basic possibilities: 1) deleting the phase prefix of a Serbian verb, which returns the verb to its original imperfective form (*kezd megszeretni* – **počinje da zavoli* → *počinje da voli*) and 2) adding a suffix for imperfectivization of a perfective verb (*kezd elvirágzani* – **počinje da precveta* → *počinje da precvetava*). Which of them will be realized depends on the formative possibilities of the verbal complement. In addition to the mentioned translation solutions, the need to translate the complex Hungarian structure with a verb the semantics of which covers the connection between the Hungarian phase verb and the complement was also noticed. This happens in a situation when in the Hungarian language the verbal complement has both phase semantics, but also an additional nuance of meaning. Then the translation is usually reduced to a Serbian verb which contains a phase element in its semantic potential (*kezd elindulni* – **počinje da kreće* → *kreće*; *kezd nekiállni* – **počinje da se laća* → *laća se*).

Keywords: phase verb, aspect, the Serbian language, the Hungarian language, translation, contrastive analysis

LITERATURA

Andrić, Edita (2002). *Leksikologija i morfologija mađarskog jezika*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za hungarologiju.

- Balogh, Judit (2000). Az igeekötő. In: Keszler Borbála (ed.) (2000). *Magyar Grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 264–267.
- Burzan, Mirjana (1984). *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, Institut za južnoslovenske jezike.
- Ivić, Milka (1970). O upotrebi glagolskih vremena u zavisnoj rečenici: prezent u rečenici s veznikom *da*. *Zbornik za filologiju i lingvistiku XIII/1*, 43–54. (originalni rad objavljen ćirilicom)
- Lengyel, Klára (2000). Az ige. In: Keszler Borbála (ed.) (2000). *Magyar Grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 83–94.
- Kiefer, Ferenc – Ladányi, Mária (2000). Az igeekötők. In: Kiefer Ferenc (ed.) (2000). *Strukturális Magyar Nyelvtan 3. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 453–518.
- Maletić, Nada (1986). Interferencija u dopuni srpskohrvatskih faznih glagola kod učenika mađarske narodnosti. *Prilozi proučavanju jezika 22*, 109–118.
- Mrazović, Pavica (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Palich, Emil (1988). *Magyar–szerbhorvát kézisztár*. Budapest: Terra.
- Pete, István (2013). Háromszintű aspektualitás a magyarban. *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények LVII/1*, 49–68.
- Piper, Predrag – Klajn, Ivan (2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska. (originalni rad objavljen ćirilicom)
- Szili, Katalin (2018). A meg- igeekötő funkcióiról másképpen I. A meg- mint lexikai aspektus-képző. *Magyar Nyelvőr 142/2*, 170–186.
- Stanojčić, Živojin – Popović, Ljubomir (2002). *Gramatika srpskoga jezika*. Udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (originalni rad objavljen ćirilicom)

